

TARAKKIYAT TADQIQOTLARI | ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗВИТИЯ DEVELOPMENT STUDIES

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАНЛАР | НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ КОНФЕРЕНЦИИ
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCES

Volume II, Issue-23, (November) 2024

Journal homepage: <https://inashr.uz/index.php/rid>

TURSUNOV Madaminjon Adxamjon o'g'li

Namangan davlat universiteti

2-bosqich magistranti

MO'G'ULLAR DAVLATINING DIPLOMATIK ALOQALARI: TARIXIY TAHLIL VA STRATEGIK AHAMIYATI

Mo'g'ullar imperiyasi, dunyo tarixida eng kuchli va keng hududga ega bo'lgan davlatlardan biri bo'lib, nafaqat harbiy muvaffaqiyatlari bilan, balki diplomatik aloqalari bilan ham ajralib turadi. Chinggizxon tomonidan 1206-yilda tashkil etilgan bu davlatning diplomatik strategiyalari o'z zamonida noyob va ilg'or bo'lgan.

Mo'g'ullar o'z imperiyalarini kengaytirishda faqat jangovar kuchlardan foydalangan emas, balki diplomatiyani ham ustalik bilan qo'llaganlar. Ular nafaqat siyosiy va iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish uchun, balki o'z hukmronliklarini mustahkamlash va mintaqadagi barqarorlikni ta'minlash uchun diplomatik vositalarni faol tarzda ishlatganlar.

Mo'g'ullar diplomatiyasining asosiy jihati shundaki, ular o'zlariga turli xalqaro davlatlar bilan kelishuvlar tuzish, elchilarni yuborish, sulh bitimlari imzolash orqali yangi hududlarni mustahkamlash va qarama-qarshiliklarni bartaraf etishga muvaffaq bo'lganlar. Ayniqsa, Xitoy, Islom dunyosi va Yevropa mamlakatlari bilan o'rnatilgan diplomatik aloqalar Mo'g'ullar imperiyasining strategik yutuqlariga hissa qo'shgan.

Xitoy bilan diplomatik aloqalar juda muhim ahamiyatga ega edi, chunki Mo'g'ullar Xitoyning iqtisodiy resurslariga va ilmiy texnikaviy bilimlariga qiziqish bildirishgan. Mo'g'ullar Xitoydagi Tangutlar va Jinlar kabi o'zgaruvchan hukmdorlar bilan muzokaralar olib borishgan va ular bilan o'zaro manfaatli kelishuvlar tuzishgan. Bu aloqalar Mo'g'ullar imperiyasining tashqi siyosatida muhim o'rin tutgan. Xitoy bilan o'rnatilgan kelishuvlar, ikki davlat o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash va harbiy munosabatlarni barqarorlashtirishga xizmat qilgan.

Shuningdek, Mo'g'ullar imperiyasi Islom dunyosi bilan ham diplomatik aloqalar o'rnatgan. Xususan, Markaziy Osiyo va Yaqin Sharqda joylashgan musulmon mamlakatlari bilan hamkorlik muhim ahamiyatga ega edi.

Mo'g'ullar o'z hududlarida Islomni asosan diniy etnik guruhlar o'rtasida muvozanatni saqlash uchun muhim vosita sifatida qo'llaganlar. Islom dunyosining turli davlatlari bilan diplomatik bitimlar, savdo yo'llarining ochilishi va madaniy almashuvlar orqali Mo'g'ullar imperiyasi ko'plab foydali resurslarni qo'lga kiritgan. Bu diplomatik aloqalar orqali ular o'z ta'sirini Markaziy Osiyo va Yaqin Sharqda yanada kuchaytirganlar.

Mo'g'ullar Yevropa bilan ham aloqalar o'rnatgan. O'rta asrlar Yevropasi bilan yuzaga kelgan diplomatik aloqalar orqali Mo'g'ullar o'zlarining siyosiy ta'sirini kengaytirishgan. Papa va boshqa xristian liderlari bilan o'rnatilgan diplomatik aloqalar, Yevropa davlatlari bilan savdo va iqtisodiy aloqalar uchun yangi imkoniyatlar yaratgan. Xususan, Mo'g'ullar o'z diplomatlarini Yevropaga yuborib, mamlakatlararo aloqalarni rivojlantirishga harakat qilganlar. Bu aloqalar o'zaro manfaatlar va kelishuvlar asosida rivojlangan.

Bundan tashqari, Mo'g'ullar imperiyasi diplomatik aloqalarni o'z imperiyasida barqarorlikni ta'minlash uchun ham qo'llagan. O'zining turli etnik guruhlarini birlashtirishda, Mo'g'ullar ichki diplomatiyani ham samarali ishlatganlar.

Har bir guruh o'rtasida o'zaro kelishuvlar, muvozanat va nizo oldini olish uchun diplomatik yondashuvlar ishlab chiqilgan. Mo'g'ullarning ichki siyosati juda murakkab edi, chunki ular turli etnik va diniy guruhlarni birlashtirishga intilishgan. Shu bois, Mo'g'ullar diplomatik vositalarni nafaqat tashqi siyosatda, balki ichki siyosatda ham muvaffaqiyatli qo'llaganlar.

Mo'g'ullar diplomatiyasining asosiy vositalari orasida elchilarni yuborish, bitimlar tuzish va maxsus delegatsiyalarni yuborish alohida o'rin tutgan. Elchilar, Mo'g'ullarning diplomatik aloqalarini ta'minlashda asosiy vosita sifatida xizmat qilgan. Ular boshqa davlatlar bilan muzokaralar olib borish, yangi kelishuvlar tuzish, va harbiy ehtiyojlar bo'yicha hamkorlik qilish uchun mo'ljallangan edilar.

Diplomatik aloqalar orqali Mo'g'ullar o'zining siyosiy va iqtisodiy manfaatlarini himoya qilishga muvaffaq bo'lganlar. Ayniqsa, savdo yo'llari, madaniy almashuvlar va diplomatik bitimlar, Mo'g'ullar imperiyasining kuchini yanada mustahkamlashga yordam bergan.

Mo'g'ullar diplomatiyasining ba'zi cheklovlari ham mavjud edi. Masalan, ba'zi holatlarda diniy va madaniy farqlar, diplomatik munosabatlarni qiyinlashtirgan. Xitoy bilan bo'lgan aloqalar, Islom dunyosidagi ba'zi mamlakatlar bilan yuzaga kelgan ziddiyatlar, va Yevropa davlatlari bilan o'rnatilgan noaniq kelishuvlar ba'zan ularning diplomatik kursini to'xtatib qo'ygan. Shuningdek, Mo'g'ullarning o'z ichki siyosatidagi o'zgarishlar ham diplomatik aloqalarining uzilishi yoki rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan.

Shu bilan birga, Mo'g'ullar diplomatiyasining strategik ahamiyati o'z vaqtida xalqaro aloqalar dunyosida ilg'or hisoblangan. Ularning diplomatik uslublari, o'zaro manfaatli kelishuvlar va barqaror siyosiy aloqalar yaratishdagi muvaffaqiyatlari, nafaqat o'z davri, balki zamonaviy diplomatiya uchun ham muhim saboqlarni o'z ichiga oladi.

Mo'g'ullar davlatining diplomatik aloqalari o'zining mustahkam siyosiy tuzilishi, kuchli harbiy salohiyati va diplomatik xususiyatlari bilan o'rganilishi lozim bo'lgan strategik mavzu sifatida tarixda o'z o'rnini egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. John Man “Chingizxon:Hayot, O‘lim va Qayta tirikish” London: Bantam Press, 2013.
2. Ulpian P, “O‘rta asrlarda Mo‘gullar diplomatiyasi” New York: Routledge, 2000
3. Sh. M. Shakirov – *Mo‘g‘ul imperiyasining tashqi siyosati*. Toshkent: Fan, 2010.
4. G. Vernadsky. Mo‘g‘ullar va Rossiya. New Haven: Yale University Press, 1953
5. Shoniyozov K. Uzbek xalqining shakllanish jarayoni. — T.: “SHarq”, 2001.
6. www.ziyonet.uz
7. <https://uz.wikipedia.org/wiki/>